



Ústav slovenskej literatúry
Slovenskej akadémie vied

VEDECKÁ KONCEPCIA ÚSTAVU SLOVENSKEJ LITERATÚRY SAV, v. v. i. NA ROKY 2022 – 2030

Vedecká koncepcia Ústavu slovenskej literatúry SAV, v. v. i. (ďalej Ústav) určuje jeho funkcie, štruktúru a výskumné ciele, ktoré majú viesť k vedecky a spoločensky preukazným výsledkom, zabezpečujúcim relevantné postavenie pracoviska v rámci humanitných a spoločenskovedných pracovísk SAV, ako aj v národnom a medzinárodnom bádateľskom kontexte. Vedeckú koncepciu pripravila a schválila Vedecká rada ústavu na základe svojho Štatútu a v spolupráci s vedením ústavu, jeho vedeckými oddeleniami, garantom doktorandského štúdia a medzinárodným poradným zborom. Koncepcia vychádza z právneho rámca určeného, okrem iného, *Zakladacou listinou Ústavu slovenskej literatúry SAV, v. v. i. a Osvedčením o spôsobilosti vykonávať výskum a vývoj* vydaným pre Ústav slovenskej literatúry SAV Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 23. 10. 2021.

Plnenie vedeckej koncepcie a jej prípadná aktualizácia sú každoročne predmetom rokovania na zasadnutí Vedeckej rady Ústavu slovenskej literatúry SAV, v. v. i.

I. FUNKCIE ÚSTAVU

Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.

- vykonáva základný výskum slovenskej literatúry a kultúry v jazykovom a teritoriálnom zmysle slova od začiatkov po súčasnosť.
- vytvára a udržiava odbornú kompetenciu v širokom spektre metodologických prístupov, literárnovedných disciplín, historických období, teoretických a literárnohistorických problémov.
- rozvíja myslenie o literatúre, predovšetkým slovenskej literatúre, jej histórii, kultúre a postavení v súčasných kultúrnych, sociálnych a mediálnych kontextoch a primeraným spôsobom toto myslenie prezentuje odbornej a širšej verejnosti.
- je strediskom odboru v národnom a medzinárodnom meradle a pri napĺňaní tohto cieľa spolupracuje s odbornými pracoviskami a vedeckými osobnosťami na Slovensku i v zahraničí. Prezentuje literárnovednú slovakistiku v domácom aj medzinárodnom výskumnom kontexte.
- ako externá vzdelávacia inštitúcia sa podieľa na doktorandskom štúdiu na základe

rámцovej dohody s univerzitami. Vychováva mladých vedeckých pracovníkov s perspektívou odborného rastu a schopnosťou kolektívnej vedeцkej spolupráce.

- venuje sa aplikovanému výskumu, vytvára informačné a dokumentačné databázy v odbore literárnovedná slovakistika, rozvíja digitálne a edičné projekty, spolupracuje na programoch literárneho vzdelávania.
- vydáva recenzovaný literárnovedný časopis *Slovenská literatúra*, vydáva a podieľa sa na vydávaní neperiodických publikácií, predovšetkým vedeckých a odborných monografií, vedeckých zborníkov a slovníkov, antológií, ako aj pramenných, kritických a čitateľských edícií literárnych diel a ich digitálnom sprístupňovaní.

II. VEDECKÁ ŠTRUKTÚRA ÚSTAVU

Súčasná štruktúra vedeckých oddelení vznikla na základe dlhodobých tradícií výskumu v kombinácii s aktuálnymi potrebami a cieľmi Ústavu. Oddelenia fungujú ako interné platformy vedeцkej diskusie, výmeny informácií, ako aj oponentúry projektov a výsledkov vedeцkej práce. Vzťah medzi jednotlivými oddeleniami je otvorený, každý vedecký pracovník je členom minimálne jedného oddelenia.

Vedecké oddelenia:

- oddelenie literárnej histórie
- oddelenie literárnej teórie
- oddelenie textológie a digitálnych projektov.

Odborné pracoviská:

- redakcia časopisu *Slovenská literatúra*
- knižnica.

III. ORGANIZÁCIA VÝSKUMU

Výskum v Ústave je založený na zásadách slobody a etiky vedeckého bádania.

Hlavné ciele vedeцkej práce naplňa ústav na úrovni jednotlivých vedeckých projektov, ktoré môžu mať individuálny alebo kolektívny charakter, prípadne prekračujú rámec ústavu a odboru z personálneho hľadiska či z hľadiska výskumného zamerania. K návrhom projektov, ktoré sa uchádzajú o grantové financovanie, sa vyjadruje vedecká rada.

Za projekty riešiacie hlavné ciele vedeцkej práce Ústavu možno zaradiť len tie, ktoré koncepčne pripravujú a uskutočňujú jednotlivci a kolektívy Ústavu, ako aj tie výskumné odborové a medziodborové projekty, ktoré pripravujú iné pracoviská, ale koncepčne sa na nich spolupodieľajú jednotlivci alebo výskumné kolektívy z Ústavu.

Projektami sú kolektívne a individuálne úlohy základného výskumu, infraštruktúrne projekty v oblasti vedeckých informácií, edičné a aplikačné projekty.

Projekty sú vždy navrhované na dobu určitú so špecifikáciou vedeckého výstupu a nárokov na personálne a finančné zdroje Ústavu.

Príprava mladých vedeckých pracovníkov rešpektuje výskumný profil a strategické i aktuálne ciele Ústavu. Školitelia ponúkané témy doktorandských prác zdôvodňujú pred Vedeckou radou.

Vedeckí pracovníci systematicky pracujú na zvyšovaní svojej vedeckej kvalifikácie s cieľom zabezpečiť všetky funkcie Ústavu. Vedecký postup pracovníkov sa odvíja od kvality ich individuálneho vedeckého výskumu. Jeho cieľom je zabezpečiť všetky funkcie Ústavu s dôrazom na funkčnosť doktorandského štúdia.

V Ústave prebieha v pravidelných intervaloch audit vedeckých pracovníkov, ktorý sa uskutočňuje na základe schválených Pravidiel hodnotenia výskumných pracovníkov Ústavu slovenskej literatúry SAV. Ústav ako celok je hodnotený v rámci pravidelného hodnotenia vedeckých organizácií SAV.

Odborné pracoviská

Knižnica sa spolupodieľa na plnení vedecko-výskumných, vedecko-výchovných a iných odborných úloh ústavu koncepčným budovaním svojho fondu a ďalšou činnosťou (knihovníckymi, dokumentačnými a bibliografickými službami).

Bibliografický úsek ako organizačná súčasť knižnice sa zameriava na tvorbu bibliografií jednotlivých vedeckých pracovníkov, oddelení a ústavu ako celku, slúžiacich vnútorným a vonkajším akreditáciám a prezentácii ústavu, jeho oddelení a jednotlivých pracovníkov.

Redakcia časopisu Slovenská literatúra zodpovedá za vydávanie tohto vedeckého periodika, publikačnej platformy pre literárnovednú slovakistiku nielen na Slovensku, ale aj v rámci širšieho stredoeurópskeho priestoru. Časopis evidovaný v medzinárodných databázach WOS a Scopus a s voľným prístupom (podľa definície Budapest Open Access Initiative, BOAJ) má periodicitu šesť čísel ročne. Sprístupňuje výsledky literárnovedného výskumu zameraného predovšetkým na teóriu literatúry a dejiny slovenskej literatúry.

IV. HLAVNÉ CIELE VEDECKEJ PRÁCE

Hlavné ciele vedeckej práce ústavu zodpovedajú vnútorným potrebám vedeckého výskumu v odbore, definujú sa vo vzťahu k jeho aktuálnemu stavu a zohľadňujú potreby spoločnosti.

Ústav udržiava a prehľbuje svoju integráciu do národných a medzinárodných výskumných štruktúr a rozvíja „pamäť inštitúcie“ s perspektívou vytvorenia základnej informačnej bázy o jej minulosti (vznik a vývin, pracovníci, projekty, publikačné výstupy...)

Vedecké ciele ústavu sa delia z časového hľadiska na *aktuálne ciele*, definované v prebiehajúcich a pripravovaných projektoch, a *perspektívne ciele*. Aktuálne vedecké ciele ústavu na roky 2022 – 2026 vyplývajú z pripravovaných a schválených kolektívnych a individuálnych grantových projektov. Konkretizované sú ako ciele jednotlivých oddelení. Dlhodobá vízia vedeckej práce je sformulovaná v perspektívnych cieľoch.

V. CIELE ODDELENÍ

Oddelenie literárnej histórie

Oddelenie literárnej histórie vzniklo v roku 2018 spojením troch oddelení (oddelenia staršej literatúry, literatúry 19. storočia a literatúry 20. a 21. storočia) so zámerom prehĺbiť kooperáciu a podnietiť spoluprácu členov nad prierezovými výskumnými témami, zameranými i interdisciplinárne, s využitím relevantných metodologických inšpirácií (nový historizmus, digitálne humanitné vedy, kultúrne, rodové, pamäťové a areálové štúdiá,

transnacionalizmus, komparatistika, kognitívna literárna veda, ekokritika a iné).

Výskumné zameranie (oblasti):

- výskum dobových poetík (problematika dominujúcich alebo periférnych poetík), literárnohistorických procesov, vzťah literárnej tradície a konvencie, tradície a inovácie
- výskum literárnych žánrov, poetika neliterárnych žánrov
- prepojenie dobových rétorík a poetík s kategóriami súčasného literárnovedného myslenia
- výskum dobových literárnych a kultúrnych modelov vo vymedzených problémových okruhoch
- identita (otázka autorského subjektu, jeho intencie, autorskej poetiky, konfliktu individuálnych a kolektívnych identít, poetika subjektu, prezentácie rodových identít v literatúre, literárne podoby pamäti, subjekt autobiografického písania, výskum biografii vo vzťahu ku konštruovaniu subjektu)
- priestor (poetické a ideologické aproprácie krajiny, areálová, regionálne a mestské štúdiá, geopoetika)
- čas (reprezentácie historického času, času každodennosti)
- vzťah literatúry a ideológie, umenia a politiky
- inštitúcie literárneho života (periodiká, vydavateľstvá, edície, spolky, skupiny, platformy so zahrnutím priestorovej osi centrum – kultúrna periféria)
- žánre populárnej literatúry a ich vzájomné prieniky.

Aktuálne vedecké ciele sú zamerané na nasledujúce témy:

- reprezentácie kategórií subjektu a intencie v textoch staršej slovenskej literatúry
- národnoobrodenecké reprezentácie – mody, realizácie, transgresie a tranzície
- modernizmus v slovenskej literatúre
- reprezentácie Bratislavy v slovenskej literatúre 20. storočia
- súčasná slovenská literatúra v kontexte globálnej kultúrnej situácie a post-postmoderných tendencií
- aktualizácia medzinárodnej spolupráce v rámci platformy NISE (National movements and Intermediary Structures in Europe).

Perspektívne vedecké ciele:

- interdisciplinárny výskum reprezentácie kultúrnej identity a jej presahov v areálovej perspektíve
- kultúrnohistoricky orientovaný výskum povojnového literárneho života na Slovensku, vzťahu literatúry a širších spoločenských procesov
- príprava textových a digitálnych edícií v spolupráci s oddelením textológie a digitálnych projektov
- príprava profilových syntetizujúcich prác zohľadňujúcich transkultúrne, interdisciplinárne a intermediálne aspekty literatúry
- rozvíjanie metodológie výskumu súčasnej slovenskej literatúry
- príprava kolektívneho projektu s potenciálom presahu do spoločenskej praxe, ktorý predstaví literárnohistorickú prácu ústavu a bude zameraný na bádateľsky produktívne obdobia a témy.

Oddelenie literárnej teórie

Oddelenie literárnej teórie sa sústreďuje predovšetkým na výskum poetologických aspektov umeleckého textu, literárneho procesu a literárneho života, a to v intenciách konceptu „novej poetiky“. Ten je etablovaný v európskom výskumnom priestore približne od prvého desaťročia nového tisícročia. V slovenskom kontexte sa na tento koncept viažu práve práce členov oddelenia literárnej teórie a jeho výskumné projekty za ostatných približne osem rokov. Z tejto skúsenosti vyrastajú aj aktuálne a strategické ciele oddelenia na obdobie rokov 2022 – 2030.

Aktuálne ciele:

- výskum poetiky textu a poetiky udalosti, poetiky performatívnych aktov kultúry prezencie, poetiky materiálnosti písania (poetiky scén písania, poetiky „písmonoobraznosti“ ako prekračovania hranice medzi písmom a obrazom a pod.), poetiky slovenskej literatúry v jej historickom pohybe (historickej poetiky)
- výskum poetiky/estetiky vnímania, poetiky afektov a emócií ako súčasť estetického textu
- výskum poetiky literárnych a kultúrnych festivít, poetiky samizdatu ako súčasti poetiky textu a poetiky udalosti, poetiky vedenia
- výskum literárnych žánrov a ich poetika.

Perspektívne ciele:

- príprava syntetizujúcich výstupov z oblasti výskumu poetiky textu a poetiky udalosti
- analytické rozpracovanie problematiky a výstupy z oblasti poetiky literárnych žánrov, poetiky udalosti, poetiky materiálnosti a poetiky vedenia.

Oddelenie textológie a digitálnych projektov

Oddelenie založené v roku 2018 integruje aktivity pracovníkov ústavu v oblasti textológie a digitálnych humanitných vied. V rámci tejto integračnej funkcie je otvorené pre členov z iných vedeckých oddelení ústavu. Zameriava sa na dve výskumné oblasti:

I. Textologické štúdiá

- textologický výskum (výskum teoretických a metodologických princípov textológie, dejín slovenského textologického bádania, formovania textologicko-editologického diskurzu, histórie textu a edičnej adjustácie)
- aplikácia textologického výskumu pri príprave edícií
- otázky digitálneho vedeckého editovania a digitálneho publikovania.

II. Digitálne literárnovedné štúdiá

- teoretické aspekty digitálneho výskumu v oblasti literárnej vedy
- digitálne literárnovedné projekty (digitálne platformy sprístupňujúce výsledky literárnovedného výskumu a databázy vedeckých projektov).

Aktuálne vedecké ciele:

- vypracovanie vzorového manuálu pre čitateľské edície realizované vedeckými pracovníkmi ústavu

- vytvorenie organizačnej bázy na lektorovanie a oponentúru pripravovaných edícií
- vypracovanie koncepcie digitálneho prístupňovania už spracovaných edícií
- dokončenie zbierky ELTeC (European Literary Text Collection v rámci projektu COST Distant Reading for European Literary History)
- práca na tvorbe Digitálnej zbierky slovenskej prózy DISPRO (v rámci projektu APVV).

Perspektívne vedecké ciele:

- spracovanie podôb textologických zásad a prístupov k nim, smerujúce k syntéze existujúcich poznatkov a formulácii ďalších východísk edičnej praxe; tvorba kompendia vychádzajúca z najnovších poznatkov disciplíny
- vytvorenie siete spolupracovníkov zo slovenského akademického prostredia a odbornej platformy zameranej na problémy disciplíny (Slovenská textologická spoločnosť) a zapojenie sa do medzinárodných vedeckých textologických spoločností (Európska spoločnosť textových štúdií/ESTS)
- rozvoj spolupráce a participácia na európskych projektoch a školeniach v rámci CLS-INFRA (Computational Literary Studies Infrastructure)
- založenie slovenského konzorcia pre humanitné digitálne vedy v oblasti literatúry (v spolupráci s inými inštitúciami).

V. SPOLUPRÁCA S EXTERNÝM VEDECKÝM PROSTREDÍM

Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.

- rozvíja kontakty a kooperácie s domácimi a zahraničnými vedecko-výskumnými literárnovednými pracoviskami, organizuje spoločné podujatia, rieši spoločné výskumné projekty.
- systematicky sa zapája do širších interdisciplinárnych platforiem a sám vytvára pracovné tímy zložené zo zástupcov viacerých humanitných odborov (literárnej histórie, histórie, kulturológie a umenovedy, muzikológie, sociológie, etnológie a pod.).
- komunikuje s humanitným, spoločenskovedným, prírodovedným a technickým výskumom v interdisciplinárnych oblastiach presahujúcich tradičné tematické a metodologické rámce literárnovedného výskumu.

VI. SPOLOČENSKÁ PRAX – SPOLUPRÁCA S VEREJNOU SFÉROU

Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.

- sprístupňuje primeranou formou výsledky vedeckého výskumu širšej verejnosti prostredníctvom podujatí organizovaných ústavom, vydavateľstvami a inými inštitúciami a subjektmi, pričom využíva dostupné možnosti mediálnej prezentácie svojho bádania. V tejto oblasti dlhodobo spolupracuje s inštitúciami verejnej a nezávislej kultúry (Literárne informačné centrum, občianske združenia Ars litera a Platforma pre literatúru a výskum a iné) na sprístupňovaní aplikačných a popularizačných aktivít ústavu.
- sa aktívne začleňuje do procesu literárneho vzdelávania, spolupracuje s inštitúciami, ktoré sa na ňom podieľajú a výsledky svojej práce aj priamo sprostredkúva najdôležitejšej zložke

tohto procesu, učiteľom a študentom. Venuje pozornosť výuke slovenskej literatúry na základných a stredných školách. Organizuje vzdelávacie a diskusné podujatia pre učiteľov (pokračovanie spolupráce s Metodicko-pedagogickým centrom), vytvára podmienky pre obojstrannú komunikáciu medzi školskou a výskumnou sférou.

- ako inštitúcia, ktorá sa podieľa nielen na kreovaní spoločenskej pamäti, ale aj na aktuálnych kultúrnych procesoch, aktívne vstupuje do verejného priestoru.

VII. AKO SA VIDÍME V ROKU 2030?

- Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i. je naďalej **národným** lídrom v oblasti výskumu slovenskej literatúry a kultúry. Aktívne reaguje na potreby vzdelávacieho systému na Slovensku a expertnými stanoviskami sa zapája do verejného diskurzu. Svojím výskumným zameraním systematicky prispieva k rozvoju a poznávaniu národnej literatúry, kultúry a zohľadňuje aktuálne spoločenské výzvy.
- Ústav je dobre viditeľný v **medzinárodnom** (najmä európskom) prostredí, pričom spoluprácu s partnermi rozvíja dvoma kľúčovými spôsobmi: 1. Vzhľadom na výskumné zameranie a dlhoročnú tradíciu pôsobí ako koordinačné stredisko medzinárodnej komunity literárnovednej slovakistiky (organizuje medzinárodné vedecké konferencie, zvlášť Medzinárodné sympóziu literárnovednej slovakistiky, je prijímajúcou inštitúciou pre zahraničných vedcov a iniciuje medzinárodnú výskumnú spoluprácu na slovakistické a komparatistické témy). 2. Zapája sa do bilaterálnej a multilaterálnej medzinárodnej spolupráce s podobne zameranými literárnovednými pracoviskami predovšetkým v strednej Európe ako partner aj potenciálny líder jednotlivých projektov. Aktívne pracuje v medzinárodných výskumných sieťach a organizáciách najmä v oblasti slavistického, komparatistického, areálového, textologického výskumu a digitálnych humanitných vied.
- Ústav garantuje kvalitné **doktorandské štúdium** a vychováva absolventov schopných samostatnej vedeckej práce, ktorí sú dobre oboznámení s medzinárodným výskumným prostredím. Ústav je pripravený zapojiť sa do projektov medzinárodného doktorandského štúdia, v spolupráci s univerzitami organizuje semináre a konferencie pre doktorandov a postdoktorandov s cieľom udržať kvalitu celého vedeckého odboru.
- V oblasti personálnej politiky sa ústav v rámci finančných možností snaží zabezpečiť rozvoj všetkých kľúčových oblastí výskumu a zachováva rodovú, generačnú vyváženosť a rovnosť príležitostí.
- Ústav pokračuje vo vzdelávacích aktivitách určených najmä pre učiteľov literatúry na stredných školách, organizuje kurzy ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov a špecializačné kurzy, spolupracuje so štátnymi vzdelávacími inštitúciami.
- Pri výskume, uchovávaní a sprostredkovaní poznatkov z oblasti literatúry a kultúry ústav spolupracuje so štátnymi a verejnými inštitúciami, podieľa sa svojou expertízou na tvorbe kultúrnych politík a v širšom spoločenskom povedomí je prítomný vďaka systematickej reflexii súčasnej literatúry a čitateľským edíciám kanonických diel slovenskej literatúry (pokračovanie vydavateľského projektu Knihnica slovenskej literatúry).

Doc. Mgr. Vladimír Barborík, CSc.
predseda VR ÚSIL SAV, v. v. i.

Mgr. Ivana Taranenková, PhD.
riaditeľka ÚSIL SAV, v. v. i.

Pozn.: Schválené na zasadnutí Vedeckej rady ÚSIL SAV, v. v. i. dňa 14. januára 2022.